

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ ТА ФОРМИ ПРАВЛІННЯ КИТАЮ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Василенко Н. В.

доктор педагогічних наук, професор

м. Вінниця, Україна

E-mail: nadezhdavasilenko2016@ gmail. com

У статті проаналізовано досвід державного ладу Китаю. Констатовано, що практика форм правління розвитку суспільних відносин, взаємозалежність економічної й політичної систем має вплив державної влади на всі сфери суспільного життя. Зазначено, що досвід Китаю у реалізації форм правління при всій специфіці системи їх державного управління та становить певний інтерес для України і може бути використаним у практичній діяльності органів державної влади України, покликаних боротися за забезпечення життя кожної особи, а також при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення впливу економічних реформ у сфері державного управління.

Ключові слова: державна влада, державне управління, КНР, конституція, суспільний лад, форми правління.

Vasilenko N. V. State Organization and Forms of Government in China: Constitutional and Legal Analysis

The article analyzes the experience of the Chinese state system. It is stated that the practice of government forms of development of social relations, the interdependence of economic and political systems has the influence of state power on all spheres of public life. It is noted that China's experience in implementing forms of government with all the specifics of their public administration system and is of some interest to Ukraine and can be used in the practice of public authorities of Ukraine, designed to fight for the lives of every person, as well as in the development of regulations aimed at reducing the impact of economic reforms in public administration.

Key words: state power, public administration, PRC, constitution, social order, forms of government.

Вступ

Постановка проблеми. Китайська Народна Республіка (далі - КНР) становить собою яскравий приклад держави, яка багато в чому не відповідає усталеним поглядам про закономірності розвитку суспільних відносин, взаємозалежність економічної й політичної систем, вплив державної влади на всі сфери суспільного життя. Наразі форми правління в Китаї передбачають у процесі здійснення політичних та економічних реформ бурхливі зміни і розвиток законодавства країни. Тому основою метою сучасних реформ, зокрема і в Україні, є розвиток державного ладу та форм правління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За різних часів державний лад КНР був предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців [3; 4; 5; 6; 7; 8], а тема прав людини взагалі і проблема їх дотримання у Китаї сьогодні викликає чималу увагу [1; 2; 9; 10]. Після порівняно повільного розвитку в середині ХХ ст. у ХХІ ст. КНР ввійшла могутньою і впливовою державою.

Незважаючи на велику кількість досліджень державного правління КНР, досі залишається недостатньо висвітлено питання, спрямованих на підвищення відповідальності політичної і юридичної систем, удосконалення механізмів стримування та протидії у суспільстві. Аргументами щодо результативності стратегії Китаю з державного устрою є відсутність демократичних інституцій та контролю з боку громадськості, що призводить до авторитаризму, та узурпація державної влади та створює підґрунтя для зловживання владними повноваженнями представниками правлячої політичної еліти.

Метою даної статті є висвітлення особливостей державного ладу, зокрема і форм правового становища особи в КНР.

Основной виклад матеріалу дослідження

Вивчення та аналіз наукових джерел показало, що відповідно до Конституції від 4 грудня 1982 р. за формою державного правління Китайська Народна республіка (КНР) є соціалістичною народною республікою. В Китаї на центральному рівні існують шість владних структур: Всекитайські збори народних представників. Голова Китайської Народної Республіки. Державна рада. Центральна військова рада. Верховний народний суд і Народна прокуратура.

Вищим органом державної влади є Всекитайські збори народних представників (ВЗНП) – однопалатний парламент. До їх складу входять депутати, обрані від провінцій, автономних районів, міст центрального підпорядкування, спеціальних адміністративних районів та збройних сил. Строк повноважень ВЗНП – 5 років. Сесії ВЗНП скликаються 1 раз на рік (як правило, у березні). ВЗНП обирає свій постійно діючий орган – Постійний комітет (ПК).

ВЗНП обирає Голову КНР та його заступника (не молодших за 45 років), строк повноважень яких відповідає строку повноважень ВЗНП.

Голова КНР згідно з рішеннями ВЗНП видає закони, призначає та звільняє прем'єра Державної Ради та його заступників, нагороджує державними нагородами, оголошує стан війни тощо.

Державна Рада КНР є вищим органом виконавчої влади в країні. Вона складається з Прем'єра, його заступників, членів та міністрів. Строк повноважень Державної Ради відповідає строку повноважень ВЗНП. Державна Рада звітує перед ВЗНП, ПК ВЗНП і підпорядкована їм.

Вище керівництво збройними силами здійснює Центральна військова рада (ЦВР), яка обирається ВЗНП.

Органами влади на місцях є збори народних представників (законодавчі органи) і народні уряди (виконавчі органи) відповідних адміністративно-територіальних утворень.

Судову владу складають Верховний народний суд, місцеві народні суди різних рівнів, військові суди, інші спеціальні суди.

Це надало можливість після порівняно повільного розвитку в середині ХХ ст: у ХХІ ст: КНР ввійшла могутньою і впливовою державою. У процесі здійснення політичних та економічних реформ бурхливих змін і розвитку відчувало й законодавство країни.

З кінця 70-х років і донині Китай переживає законодавчий бум, що характеризується прийняттям законів, необхідних для прискорення політичного й економічного розвитку країни. Важливе місце в цьому процесі посідають права людини, визнані державою тією цінністю, на забезпечення якої мають бути спрямовані прийняті закони.

При цьому країна спирається на положення найважливіших міжнародних угод у сфері прав людини, включаючи й Загальну декларацію прав людини 1948 р., Пакт про економічні, соціальні й культурні права 1966 р. і Пакт про громадянські й політичні права 1966 р. [10].

За часів існування Китайської Народної Республіки було прийнято 4 Конституції - 1954, 1975, 1978 років і чинна, прийнята 4 грудня 1982. Ця Конституція КНР містить Передмову й 4 глави: «Загальні положення», «Основні права й обов'язки громадян», «Державний устрій», «Дер-

жавний прапор, Державний герб, столиця КНР» [2;3]. Китай активно бере участь у міжнародній діяльності по захисту прав людини.

За формою державного устрою Китай є унітарною державою. Відповідно до Конституції КНР в країні прийнято трьохступеневий адміністративний поділ: країна поділена на провінції, автономні райони та міста центрального підпорядкування.; провінції та автономні райони поділені на автономні округи, повіти, автономні повіти та міста; повіти та автономні повіти поділені на волості, національні волості та поселення. Автономні райони, автономні округи та автономні повіти є територіями національної автономії.

Історія Китаю особлива багатством та різноманітністю джерел, які, у поєднанні з археологічними даними дозволяють реконструювати політичне життя та соціальні процеси починаючи з прадавньої цивілізації. Канонізовані древньокитайські тексти релігійно-філософського та історичного змісту, особливо ті з них, в яких закладено навчання Конфуція самостійно впливали на подальший розвиток Китайської цивілізації, світобачення китайського народу.

Для китайської цивілізації з часів Конфуція була характерна висока соціально-політична активність кожної людини, направлена на досягнення щастя та благополуччя саме у земному житті, при цьому доля залежала не від божественного визначення, а від власних зусиль. В цьому корініться насиченість Китайської історії масовими народними рухами та типова для Китаю висока соціальна мобільність. Це підтверджує і те, що 14 березня 2002 р. парламентом були прийняті поправки до Конституції КНР, згідно з якими поняття «права людини» вперше увійшло до Основного закону цієї країни. У статті «Права людини» зазначено, що «держава поважає й гарантує права людини» [2; 10]. У гл. 2 Конституції закріплено принципи рівності громадян Китаю перед законом і заборона дискримінації.

Громадяни країни наділяються правами як економічними, соціальними й культурними, так і громадянськими й політичними [2]. КНР дотримується позиції, що питання, які стосуються прав людини, повинні бути головним чином у внутрішній юрисдикції держави й вирішуватися за допомогою законодавчих, адміністративних та інших внутрішніх механізмів.

Однак в останні роки в країні стала переважати визнана у світі точка зору, що у справі за безпечення й захисту прав людини значну роль відіграє міждержавне співробітництво й дотримання основних міжнародних угод з прав людини [1; 2; 9; 10]. Відповідно до стратегії економічного розвитку, розробленої в Китаї після проголошення політики реформ і відкритості, для проведення модернізації країни намічено 3 етапи: вирішення проблем харчування та інших засобів життя; досягнення рівня належної заможності; створення заможного життя для населення й найбільш повну реалізацію одного з головних положень Пакту про економічні, соціальні й культурні права - права кожного на гідний життєвий рівень для нього самого та його родини (ст. 11) [6; 7; 8].

Підписавши Пакт про громадянські й політичні права в 1998, Китай поки що не ратифікував його, пояснюючи це тим, що перед тим, як ратифікувати той чи інший договір, необхідно спочатку вжити заходів для приведення законодавства країни у відповідність до основних положень договору [5].

Одна з причин відмови від ратифікації полягає в тому, що в КНР ще не забороне но смертну кару. Згідно з Пактом її можна застосовувати тільки «За найтяжчі злочини відповідно до закону» (ст. 6) [4, с.23]. А в Китаї щорічно страчують до 3-х тис. засуджених не тільки за такі тяжкі злочини, як убивство, тероризм і розбій, а й за ненасильницькі еко номічні - шахрайство, крадіжка кредитних карт тощо [5, с.200].

У 1998 КНР ратифікувала Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів по водження і покарання. Але катування затриманих та ув'язнених

залишаються в КНР досить поширеним явищем [5, с.201]. Китай ратифікував договори, що стосуються трудових відносин, добробуту та інших соціальних аспектів, але відмовився дозволити вільні профспілки.

У КНР, як і раніше, дозволяється діяльність тільки однієї профспілки - Всекитайської, що нараховує 103 млн. членів, про те китайська влада вважає, що це обмеження не порушує прав людини [10]. У Конституції Китаю гарантуються такі права, як право брати участь у ведінні державних справ, голосувати й бути обраним на 2008/99 вільних періодичних виборах, право на свободу слова, друку, зборів, особисту недоторканість та ін.

Позитивним є той факт, що КНР розпочинає співпрацю з різними органами ООН, що контролюють процес дотримання прав людини. Так, у 1991 р. Китай уперше направив запрошеня Спеціальному доповідачеві ООН з проблем релігійної нетерпимості, запросив Спеціального доповідача ООН по проблемі кабуань. Співпраця цієї країни з Комітетом ООН з економічних, соціальних й культурних прав, а також з іншими контрольними органами ООН свідчить, що Китай більше не розглядає права людини як такі, що належать винятково до внутрішньої юрисдикції держави [3].

Поряд з окремими демократичними змінами правове регулювання суспільних відносин у КНР продовжує базуватись на соціалістичній концепції взаємовідносин держави й особи. Це означає, що в праві не використовується зарубіжна конструкція «права людини- права громадянина», згідно з якою права індивіда мають універсальний характер і належать усім, а права громадянина пов'язані з громадянством [10]. Класовий підхід до правової регламентації статусу особи означає, що головними учасниками суспільних відносин офіційно вважаються трудящі, причому саме громадяни, тому й гл. 2 Конституції КНР зветься «Основні права й обов'язки громадян». Регулювання права свобод у цій країні навіть на конституційному рівні є своєрідним порівняно як з конституціями країн Західної Європи (що цілком зрозуміло), так і з їх класичною соціалістичною моделлю [3;9].

Висновки

Узагальнення результатів дослідження дало підстави зробити такі висновки.

По-перше, в конституційному переліку прав та свобод бракує низки найважливіших, які в більшості країн винесено на конституційний рівень (право на житло, свобода думки тощо). Цілком зрозуміло, що цінність людського життя в державі з мільярдним населенням і недемократичним ладом не може бути високою не залежно від того, закріплено в конституції право на життя чи ні. Цим китайська Конституція відповідає соціалістичній традиції не закріплювати право на життя, що само по собі багато що говорить про державу та її лад.

По-друге, політичні права сформульовані неповно, без традиційних для соціалістичного державного права матеріальних гарантій, на відміну від формулювань соціально-економічних прав, наділених такими гарантіями (причому особливо докладно врегульовано право на працю).

У Конституції КНР політичні права та свободи передують усім іншим, закрема окрема стаття присвяче з виборчого праву громадян КНР (ст. 34). Інші політичні права вмістилися лише в одній статті, відповідно до якої «громадяни Китайської Народної Республіки мають свободу слова, друку, зборів, союзів і вуличних походів і демонстрацій».

По-третє, з економічних і соціально-культурних прав закріплені: право на працю, відпочинок, пенсійне забезпечення по старості, забезпечення у випадку хвороби і непрацездатності, право власності і спадкування, право на творчість, науково-дослідну діяльність, літературно-художню творчість і діяльність в інших галузях культури.

Але, незважаючи на наведені вище недоліки, цілком очевидними є певні позитивні зрушення, у конституційному регулюванні прав людини намітився явний прогрес, що підтверджується діалогом, який розпочався між КНР та ООН.

Література

1. Бергер Я. М. Права человека в Китае: всеобщность и специфика / Я. М. Бергер // Проблемы Дал. Востока. 1993. - № 3. - С. 32-41.
2. В Китае законы написаны для простых людей, а не для чиновников // Великая Эпоха. 2010. - 19 нояб - URL: <http://www.epochtimes.ru/content-/view/42858/4/>.
3. Гудошников Л. Развитие конституционного права Китайской Народной Республики (1988-2004 гг.) / Л. Гудошников, В. Поляков // Проблемы Дал. Востока. 2004. - № 4. - С. 47-52.
4. Егоров К. А. Китайская Народная Республика: политическая система и политическая динамика : монография / К. А. Егоров. М. : Наука, 1993.- 208 с.
5. Егоров К. Л. Представительная система Китая: история и современность / К. Л. Егоров. М. : Спарк, 1998. - 240 с.
6. Китайская Народная Республика в 2004-2005 гг.: Политика, экономика, культура : сб. ст. М. : ИДВ РАН, 2005. - 552 с.
7. Китайская Народная Республика в 2006 г.: Политика, экономика, культура : сб. ст. М. : ИДВ РАН, 2007. - 516 с.
8. Китайская Народная Республика¹ в 2007 г.: Политика, экономика, культура : сб. ст. М. : ИДВ РАН, 2008. - 504 с.
9. Китайская Народная Республика. URL: <http://dic.academic.-ru/dic.nsf/enc law/958/>.
10. Политическая система и право КНР в процессе реформ (1978-2005) / под ред. Л. М. Гудошникова. М. : Рус. панорама, 2007. - 464 с.